

BISERICĂ – CULTURĂ – SOCIETATE

STUDENȚI DIN SEBEȘ ȘI DE PE MELEAGURILE ALBEI LA UNIVERSITĂȚILE EUROPEI (SECOLELE XIV-XIX)

Atestat documentar încă din 1245¹, Sebeșul a jucat de-a lungul existenței sale un important rol comercial-economic², politico-militar³, cultural⁴ și nu numai⁵ în istoria Transilvaniei și a țării. ”Civitas” la 1341, urbea era prima cetate din Ardeal care primea privilegiul regal de a se închide cu ziduri⁶, breslele de aici fiind printre cele menționate documentar alături de cele din Sibiu, Sighișoara și Orăștie, la 19 noiembrie 1376⁷.

¹ F. Zimmermann, C. Werner, *Urkundenbuch zur Geschichte Siebenbürgens*, I, Sibiu, 1892, p. 71-72, nr. 80; *D. I. R., veac XI, XII, XIII, C, Transilvania, I, 1075-1250*, p. 326, nr. 280.

² D. O. Dan, *Contribuții la cunoașterea rolului economic al Sebeșului (sec. XIV-XIX)*, în *Apulum*, XXXIV, 1997, p. 273-281; Idem, *Contribuții la istoria transporturilor de călători din Sebeș. Harta diligențelor din Imperiul Austriac (1835)*, în *Apulum*, XXXVII/2, 2001, p. 55-64.

³ Idem, *Contribuții la cunoașterea rolului politic al Sebeșului (sec. XIV-XIX)*, în *Apulum*, XXXV, 1998, p. 301-325.

⁴ Idem, *Sebeșul în viziunea călătorilor străini (sec. XVI-XIX)*, în *Apulum*, XXIV, 1997, p. 229-235; Idem, *Sebeșul în imagini de epocă*, Alba Iulia, 1998.

⁵ G. D. Teutsch, *Rede zur Eröffnung der 41 Generalversammlung des Vereins für siebenbürgische Landeskunde*, în *AVSL*, Heft I, 22, 1889, p. 5-25; *Vîrstele orașului. Sebeș 750 de ani de atestare documentară 1245-1995*, Sebeș, 1995; *Sebeșul de altă dată. Mühlbach von einst*, Sebeș - Mühlbach, 2001, lucrare apărută în condiții grafice de excepție, dar din păcate „inspirată” serios din studiile și articolele noastre, realizate în timp, fără a face - din păcate, în parte - trimitere bibliografică cuvenite. Vezi și I. Raica, *Sebeșul. Istorie, cultură, economie, confruntări sociale și politice*, Cluj-Napoca, 2002, *passim*, pentru utilele informații conținute, chiar dacă nu actualizate.

⁶ Hurmuzaki, *Documente*, V/2, p. 300.

⁷ Șt. Pascu, Vl. Hanga, *Crestomație pentru studiul statului și dreptului R. P. R.*, București, 1958, p. 187-191.

Învățăământului din Sebeș i-au fost consacrate importante pagini, separat⁸ sau într-un context mai larg, ori pornind de la acel Student Anonim – „Captivus Septemcastrensis”⁹, de la a cărui moarte comemorăm anul acesta - 2002 - 500 de ani, luat - se știe - prizonier de turci în 1438 și devenit, după eliberarea sa din robie și studiile de la Roma, autorul celebrului *Tratat despre datinile, moravurile, condițiile de viață și răutatea turcilor*, tipărit într-o primă ediție la Roma în 1475 - primul incunabul românesc, ajuns, datorită interesului manifestat față de acesta, la 25 ediții până la 1660¹⁰ –, sau de la acel prim “Magister scholasticus Johannes de Sebus”¹¹ și toți cei care i-au urmat.

Pe lângă frecventarea și absolvirea gimnaziilor din Transilvania, mulți elevi ai acestora și-au continuat studiile în străinătate. Literatura de specialitate consemnează acest fapt¹². În cele ce urmează ne vom referi la tinerii din Sebeș și

⁸ F. Baumann, *Geschichte des evangelischen Gymnasiums A. B. in Mühlbach*, în *Mühlbacher Gymnasial Programm, 1895-1896*, Hermannstadt, 1896, p. 3-44; Gh. Albu, *Monografia Școalelor Primare Românești din Sebeș-Alba*, Sibiu, 1928, p. 13-14, unde sunt amintiți - între alții - Zăcanu Efrem “dascăl de dascălie” (1582) și cel dintâi dascăl român, Avram Moga, “kir dascăl Avram al popii Ilie” (1807-1817), românii făcând școală pe lângă biserici și, desigur - după posibilități - și la școlile nașionilor privilegiate, iar mai apoi la cele românești; A. Möckel, *Aus Mühlbach Vergangenheit*, Sebeș, 1929; N. Albu, *Istoria învățăământului românesc din Transilvania până la 1800*, Blaj, 1944; Idem, *Istoria școlilor românești din Transilvania între 1800-1867*, București, 1971; V. Popeangă, *Școala românească din Transilvania în perioada 1867-1918 și lupta sa pentru unire*, București, 1974; I. Lazăr, *Istoriografia școlilor din sud-vestul Transilvaniei*, în *Sargeția*, XXVI/2, 1995-1996, p. 663-671, cu bibl. resp.

⁹ Din numeroasa literatură consacrată problemei cităm: F. Baumann, *Geschichte von Mühlbach*, în *Mühlbacher Gymnasial Programm*, 1881-1882, Hermannstadt, 1882, p. 40-41; C. Göllner, *Der Ungenannte Mühlbacher. Leben und Werk*, Sibiu, 1944, cu bibl. resp.; Fr. Pall, *Știri noi despre expedițiile turcești din Transilvania în 1438*, în *A. I. I. Cluj*, I-II, 1958-1959, p. 19-20; Th. Streitfeld, *Wer war der Autor des “Tractatus de ritu et moribus Turcorum?”*, în *Forschungen*, 16, 2, 1973, p. 26-36, cu bibl. resp.; T. Furdul, *Câteva aspecte istoriografice privitoare la Cronica turcească a studentului anonim de la Sebeș-Alba. (Preliminarii la primul incunabul românesc)*, în *AMN*, 21, 1984, p. 771-778; P. Niedermaier, *Die Rolle der Stadtbefestigungen in der Türkenabwehr*, în *Forschungen*, 21, 1, 1978, p. 81-87; G. Gündisch, *Siebenbürgen in der Türkenabwehr, 1395-1526*, în *RRH*, XIII, 3, 1974, p. 415-445; vezi și N. Iorga, *Acte și fragmente*, III, București, 1897, p. 8-10.

¹⁰ I. Iliescu, I. Istrate, *Orăștie 750 de ani*, Deva, 1974, p. 81; T. Furdul, *op. cit.*, p. 177; vezi și A. Decei, *Informațiile istorice ale lui „Captivus Septemcastrensis”*, în *AIIN*, VII, Cluj, 1936-1938, București, 1939, p. 586-693.

¹¹ F. Baumann, *Geschichte der terra Siculorum terrae Sebus des Andreanischen Freibriefs oder des adlingen Gutes Gieshübel bei Mühlbach*, în *Mühlbacher Gymnasial Programm*, 1873-1874, Hermannstadt, 1875, p. 30.

¹² Stelian Mândruț, *Die rumänische Intelligenz und die Wiener Universität 1867-1918. Allgemeine Betrachtungen*, în *RRH*, 34, 1-21, 1995, p. 97-107; Elena Siupiur, *Die Intellektuellen aus Rumänien und den Südosteuropäischen Ländern in den deutschen Universitäten (19. Jahrhundert)*, în *RESEE*, 33, 1-2, 1995, p. 83-100, și nr. 3-4, 1995, p. 251-265; Cornel Sigmirean, *Români la Universitatea din Budapesta (1900-1919). Doctori în științe*, în *Banatica*, 13, 2, 1995, p. 127-167; Idem, *Românii și învățăământul superior din Transilvania și Ungaria în anii 1900-*

de pe meleagurile Albei, studenți la universitățile Europei apusene în perioada secolelor XIV-XIX, respectiv la Viena, Frankfurt pe Oder, Jena, Leyden, Utrecht și Cracovia.

La Hochschule din Viena sunt amintiți ca studiiind¹³:

Din *Sebeș* - Leonardus Rother de Mühlenbach (vara lui 1386), Thomas de Mülnbach Travtenberger (vara lui 1396)¹⁴, Antonius de Mülnbach (iarna lui 1399, bacalaureat în 1400). La facultatea de științe juridice sunt menționați „Dominus Antonius plebanus in Mülenbach” (amintit în anii 1422, 1425, licențiat în 1427 și absolvent cu doctorat în 1428). Christian din Mülbach este amintit în 1432¹⁵, iar la 1437 este consemnat Valentinus de Malembach „baccalaureatus in artibus”. În vara lui 1456 reapare înscris Cristianus de Mullenbach, consemnat inițial în 1451, și Valentinus von Mühlbach. N. Drăganu amintește într-un studiu al său¹⁶ ca studiiind tot aici pe Laurencius Racz de Mulembach (1457) - probabil sârb românizat - din Sebeșul săsesc. Petrus Speko von Mühlbach e amintit la 1510¹⁷, iar la 1536-1537 același N. Drăganu consemnează pe Christianus Kostius Sabesiensis Transilvanus și pe Ioannes Vid Bassaracius Christianus la 1550.

Din *preajma Sebeșului* sunt amintiți: „Antonius Dominus plebanus de Cheling (Câlnic) de septem castris” (iarna lui 1391), Magister Johannes de Wincz, „plebanus in foro Ruthenorum”-Reussmarkt – Miercurea (1428 și 1431), Andreas preot în *Rätsch – Reciu* (1428 cu bacalaureat în 1432), Antonius preot în *Hamlesch* (Ungurei) la 1431, Thomas preot din *Petersdorf* – Petrești (1396), Matheus preot în *Urwegven* (Gârbova) la 1445, Dominus Augustinus Lesch de

1918, în vol. *Dr. Sabin Manoilă. Istorie și demografie*, Cluj-Napoca, 1995, p. 225-256; Idem, *Studenți români la Politehnica din Budapesta, 1971-1919*, în *Revista Bistriței*, 10-11, 1996-1997, p. 165-190; Idem, *Studenții români la institutele de învățământ superior din Slovacia*, în *Anuarul Institutului „Gheorghe Șincai”*, 1, Târgu-Mureș, 1998, p. 79-93; Lucian Năstasă, *Rolul universităților occidentale în modernizarea și europenizarea elitelor românești*, în *Xenopoliana*, 6, 1-2, Iași, 1998, p. 169-181; Dathe Uwe, *Studenten aus Rumänien an der Universität Jena in dem Jahre 1801-bis 1918*, în *RRH*, 35, 1-2, 1997, p. 49-56; M. S. Rădulescu, *Acte privind studenții români mediciști la Paris în deceniul 1850-1860*, în *RI*, 5-6, 1994, p. 523-527; Idem, *Rumänische Studenten an den Universitäten in Tübingen und Halle zwischen 1848-1918*, în *RRH*, 35, 1-2, 1997, p. 27-47; Idem, *Studenți români la Universitatea din Gellssen*, în vol. *Timpul istoriei, II. Profesorului Dinu C. Giurescu*, București, 1998, p. 242-253.

¹³ G. D. Teutsch, *Siebenbürger Studierende auf der Hochschule in Wien im 14. und 15. Jahrhundert. Ein Beitrag zur Kulturgeschichte Siebenbürgens*, în *AVSL*, Heft 2, nr. 16, Sibiu, 1880, p. 322-349; v. și F. Baumann, *Zur Geschichte von Mühlbach*, în *Mühlbacher Gymnasial Programm, 1881-1882*, Hermannstadt, 1882, p. 43, n. 1 și 2, cu bibl. resp; Idem, *Geschichte des evangelischen Gymnasiums A. B. in Mühlbach ...*, Hermannstadt, 1896, p. 2 și 9.

¹⁴ Amintiți și de G. D. Teutsch, în *AVSL*, 22, 1889, p. 12, nota 3.

¹⁵ F. Baumann, *Zur Geschichte von Mühlbach*, p. 43, nota 1.

¹⁶ *Cei dintâiu studenți români ardeleni la universitățile apusene*, în *AIIN*, IV, 1926-1927, București, 1929, p. 421-422.

¹⁷ F. Baumann, *op. cit.*, *loc. cit.*

Petersdorf (semestrul de iarnă 1487) și Michael von *Unter-Winz* (Vințu de Jos) - anul următor.

Din *Alba Iulia - Weisemburg - Alba Transilvana* sunt amintiți: Johannes (1394 și 1396), la facultatea de studii de artă, Dominus Johannes „baccalarius in artibus” (1434 și 1437), Dominus Jacobus Rosenczwey (1441), iar la facultatea de științe juridice Johannes Chay (1443), Andreas Makh (1445), Joh. de Weyssemburga baccal. in artibus (1449), Michael Pfonfelder (1456).

În semestrul de iarnă 1398 apare menționat Ladislaus de *Slathna* (Zlatna).

La Universitatea din Frankfurt pe Oder¹⁸ sunt amintiți ca fiind studenți Andreas Sumpolus Sabesiensis (1594), „Benedictus Fabian de Alba Iulia (1665) și *aiudenii* Samuel Sylvani (1728), Paul Sipoș (1791) și Aron Jantso, la teologie și filosofie.

Alii ardeleni de pe meleagurile Albei studiază la Universitatea din Jena¹⁹: din *Sebeș* apar Georg Leonichins și Daniel Langius, (1718), Petru Schatz (1721), Martin Simon (1722), Johann Lang (1723), Stephanus Gottschling (1725), Frider. Wilh. Bartholdi (1734), Mathias Lang (1736), Georg Pilder (1737), Johannes Bockeses și Martinus Conrad (1744), Ferdinand Baumann (1859), Jul. Koetz (1869), Christ. Möckel (1872). Din *Aiud* sunt menționați M. Szász Bela (1864) și O. Karl Herepei (1866), iar din *Pianul de Jos*, M. Theod. Gestalter (1864). În perioada 1553-1873 dintr-un total de 2320 studenți, 862 erau din Transilvania și 1458 din Ungaria, iar între 1801-1873, 213 studenți erau din Transilvania și 558 din Ungaria²⁰.

La Universitatea din Leyden²¹ sunt amintiți *albaiulienii* Michael Albensis Transsylvanus (1632 și 1633), Stephanus Feirwari Alba Iulia Transylvanus (1682), Samuel Fejervari (1749) și *aiudenii* Caspar Enyedy (1659), Stephanus Enyedi (1719) și Johannes Enyedi (1720), majoritatea studiind teologia, medicina, dar și științele juridice sau filosofia.

La Universitatea din Utrecht²² - în sfârșit - sunt consemnați ca frecventându-i cursurile de teologie Samuel Enyedinus (1649), Adalbertus (Bela) Szasz (1865) și Josephus Kerciztes (1871), concitadini - *aiudeni* - cu primul.

¹⁸ Fr. Schullerus, *Siebenbürger Studierende an der Universität in Frankfurt an der Oder*, în *AVSL*, Heft I, 22, 1889, p. 405-412.

¹⁹ G. Schiel und L. Herfurth, *Verzeichnis der aus der Universität zu Jena immatriculierten Ungarn und Siebenbürger*, în *AVSL*, 12, 1874, p. 312-353.

²⁰ *Ibidem*, p. 353, nota 1.

²¹ Fr. Teutsch, *Die Studierenden aus Ungarn und Siebenbürgen, an der Universität Leyden, 1575-1875*, în *AVSL*, Heft I, 16, 1880, p. 204-226.

²² F. a, *Verzeichnis der Studenten aus Ungarn und Siebenbürgen an der Universität Utrecht in den Jahren 1643-1885*, în *AVSL*, Heft I, 22, 1889, p. 79-92.

La Universitatea din Cracovia sunt amintiți ca studind Michael von Unter-Winz²³ (*Vințu de Jos*) la 1488 și *sebeșeanul* Cristian Kostius²⁴, același cu cel reamintit ca promovat aici un an mai târziu²⁵.

Studentii amintiți mai sus sunt prezențe inedite la înaltele școli europene ale timpului și aparțin în mare - după nume - națiunilor privilegiate din Transilvania. Numărul lor va crește desigur odată cu scurgerea timpului, românii trimițându-și și ei reprezentanții la studii, paralel cu afirmarea acestora pe scena luptei pentru drepturi sociale și naționale. Dintre cei amintiți din Sebeș sau Aiud, recunoaștem ușor nume²⁶ care s-au afirmat pe planul învățământului sau istoriografiei de aici.

Studiul de față se vrea o contribuție utilă la istoricul problemei în general și la prezența tinerilor studenți de pe meleagurile Albei la universitățile Europei în special.

DORIN OVIDIU DAN

Students from Sebeș and Alba County at European Universities (XIVth-XIXth Centuries)

(Summary)

Doing an briefing incursion in history of education, the author presents students from Sebeș and Alba county at European Universities: Rome, Vienna, Frankfurt, Jena, Leyden, Utrecht and Cracovia .

²³ F. Baumann, *op. cit.*, *loc. cit.*

²⁴ *Vîrstele orașului. Sebeș ...*, p. 72.

²⁵ F. Baumann, *op. cit.*, *loc. cit.*

²⁶ *Ibidem*, p. 118 sqq; D. O. Dan, în *Documentar. Istorie. Literatură. Știință. Artă. Biografia unor destine*, Alba Iulia, 1993, *passim*; *Vîrstele orașului. Sebeș ...*, p. 118-155.